

تورک یوردی

تورک ادبیاقلری مرکزی هیئتی طرفندن نشر اولغور.

جلد ۱

شباط ۱۳۴۱

نومرو ۵

وهايلار

۳

(ايكنجى مائيدن دوام)

وهاي دولتيك ايكنجى اميرى اولان عبدالعزير [۱۸۰۳ سنه سنده] كربلا جامعه بوشىي طرفدن اولدرولمشدر .

وهاي قوه عسكريه سى مكه و مدينه يه بوشكومتك اوچنجى سلطانى اولان سعود [۱۸۰۳ - ۱۸۱۴ م] اداره سنده آقين ايتمشدر . بونلرك بوايكي شهرى استيلارى دولاييسيله مسلمانلر حجه كلمه مشلر واسلام دنيا سى بويوك برهيجان اينجده قالمشدى .

سعود دورنده عربستانك ا كثرى قسمى وهاي حكومته الحاق اولونمشدر . بونون شمالى و جنوبى عربستان وهايلىر لك كچمشدر . شمال جهتدن شامه ، غرب جهتدن مصره و شرق طرفدن بندا ده قادار اولان كنش اراضى وهايلىر اداره سته كيرمشدر . كرك شام و كرك بندا ده واليسى هر طرفدن كچلمز جوللر و بيا بانلرله چوريلش اولان وهاي يوردى اوزرينه يورومك جسارتنى كوسترمه مشدر . نهايت عثمانلى ايمپراطورلنى مشهور قوماندانلردن مصر خديوى محمدعلى پاشايه اوراده عثمانلى حاكميتنى اعاده ايتك خصوصى حواله ايتمشدر . بوايش التزام اولونمقله مصر حكومتى ۱۸۱۱ سنه سى تشرين اولدن مصر ك پياده قوه عسكريه سنى حرب كيارندن حجاز ليمانلردن ، « ينبع » ليمانته چيقارمشدر . سوارى قطعاتى ايه سويش طريقيله آسيابه كچمش و دكز ساحلى تعقيب ايدمرك حجازه كمشدر . مصر قطعاتى حجازده طويلانقدن صوكره وهايلىرله محاربه باشلامشدر . بودورده مصر عسكرى يتشديرملر آوروپالى ضابطلر ايدى . قانلى محاربه لردن صوكره وهايلىر مكه و مدينه دن [۱۸۱۲ - ۱۸۱۳ سنه لرنده] طرد ايدلمشلردر . حتى مصر قوه عسكريه سى وهايلىرى نجده قادار تعقيب ايدمرك وهاي قوتلرني تارمار

ایتمشدر . بودورده وهابیلرک سلطانی امیر سعود اوغلی عبدالله [۱۸۱۴-۱۸۱۸ م] ایدی .

مصر قوه عسکریه سنک باش قوماندانی اولان ابراهیم پاشا نجد نولکک واقع اولان بو هجومده [۱۸۱۶ - ۱۸۱۷ م] وهابی حکومتک مرکزی اولان درعیه یی وهابیلر تخریب ایلش و مذکور امیر عبداللهی ده اسیر ایتمشدر . [۱۸۱۷ ایلول] ابراهیم پاشا بو امیر وهابی اسیرینی مصره کوندرمشدی . مصر خدیوی محمد علی ، امیر عبداللهی عفو ایتک فکر نده ایدی . فقط باب عالینک اصراری دولاییه عبداللهی استانبوله کوندرمش و ۱۸۱۸ ده استانبوله اعدام اولونمشدر .

آوروپا سیاحلرندن بروقخارد مصر عسکرینک بوسفرینه اشتراک ایدرمک وقوعاتی بوتون تفصیلاتیه قید ایتمش ، وهابی تاریخنه طائد پک قیمتدار معلومات براقشدر .

ابراهیم پاشا دراعیه یی تخریب [۱۸۱۷ م سنه سنده] ایتکله نجدی اطاعت کتیره دهک وهابیلر یوردنده عثمانلی حاکمیتی تأکید ایتمشدر . بو وضعیت اوتوزت قادار برزمان محافظه ایدلش ایسه ده مصر قوه عسکریه سنک نجددن چکیلیمیه ابن سعود سلاله سندن عبدالله بن تورکی [۱۸۲۰ - ۱۸۳۴ م] بوتون وهابیلری برآرایه طوبلایه رق وهابی حکومتی یکیدن تأسیس ایلشدر . فقط بودفعه سنده وهابی دولتک حدودی عربستان قطعه سنک مرکزنده کی چوللرله تحدید اولونمشدر . تخریب ایدلش دراعیه مقابل ریاض شهری پایتخت اتحاد اولونمشدر .

مصر لیلر وهابی حکومتک یکیدن تشکلی متعاقب [۱۸۳۰ سنه سنک نهایت دوغری] وهابیلره قارشى تکرار هجوم ایتشاردر . بودورده وهابیلرک سلطانی ؛ باباسی عبدالله بن تورکی نک مقامی احراز ایدن استعدادلی و ذکی اوغلی فیصل [۱۸۳۴ - ۱۸۶۵ م] اولمشدر . امیر فیصل بو هجوملر ائسانده حاکمیتدن آل چکدریلرک مصره کوندرلش ایسه ده مصر عسکرینک نجددن رجتیه و طتهعودن ایتمش و [۱۸۴۳ م ده] وهابی حکومتی تکرار احیا ایلشمش و ۱۸۴۳ سنه سندن صوکره عثمانلی ایمپراطورلنک نجد اوزرنده کی حکمرانی سنک تماسیه کیلیمنه چالشمشدر .

آوروپالیرامیر فیصلی اونک اختیارلق کونلرنده یاقیندن طائیمشلدردر . ایمپراطور اوچنجی ناپولیون طرفندن بر طاقم سیاسی مقصدلرله کوندربلش اولدینی تخمین اولان به لغهریف ۱۸۶۳ سنه سنده وهابیلر یوردینه کلشدر . انکلیر بیکباشیلرندن لیوزبه لای ۱۸۶۵ سنه سنده انکلتره دولتک ممثلی صفیله بوشیر طریقله کویت واردن وهابی مرکزیه کلهرک امیر فیصل ایله کوروشمشدر . کرک جزویت سیاحی و کرک انکلیر ممثلی امیر فیصل وهابیلر طرفندن صمیمی بر صورتده قبول اولونمشلدردر . امیر فیصل بونلرک وهابی مذهبنی قبول ایتهلرینی بوتون قلیله دیله دیکنی بیان ایدهرهک بو آوروپالی مسافرلره کندی مذهبنی تبلیغ ایتمشدر .

وهابی حکومتک مؤسسسی اولان ابن سعود سلاله سنک حکومت اداره سندن ال چکدریلدیکی زمانلرده اولمشدر . بو حکومتک اداره سی ۱۸۸۶ سنه سندن اعتباراً رشیدیلر آلته کچمش و بوتبدل نتیجه سنده پایتختی ده نجد ثولکه سندن شامرا ثولکه سنده کائن حیل شهرینه نقل اولونمشدر . بوتبدلک سببه کلنجه : امیر فیصل بر حیات ایکن کندینه بچوق یارارلقلر کوسترمش عسکرلرندن ابن رشیده کندینک وطنی اولان شامرا ثولکه سنک محافظه سنی تسایم ایلشدی . ثولکه نک محافظه سنی التزام ایدهن ابن رشید حیل بلده سنی اداره مرکزی ایدینمشدی . ابن رشیدک [۱۸۴۴ سنه سنده] وفاتی متعاقب شامرایلرک انتخابی ایله امیرک وارثلری اولوق اوزره بو ثولکه نک اداره سی مذکور امیرک اوغللری اداره سنه کچمشدی . [۱۸۶۸ م سنه سنده] بو ثولکه نک رئیسسی ابن رشیدک اوچنجی اوغلی محمد بولنیوردی محمدایسه ۱۸ سنه لک حاکمیتی ائناستده کندی موقعی تدریجی بر صورتده تقویه ایدهرهک ریاضده کی وهابی حکومتک نفوذینی بر طرف ایتمشدر . بودورده بو حکومتک مؤسسسی اولان سعود اوغللری بیئنده اختلاف بوتون شدتیه دوام ایدیوردی . محمد ابن رشید ریاضده کی بومنازعه دن استفاده ایدهرهک ریاضی استیلا ایلش و سعود اوغللرینه حکومت اداره سندن آل چکدیره رک کندینی بوتون وهابیلرک رئیسسی اولارق اعلان ایتمشدی . بو استیلای متعاقب ابن رشید ریاض یرینه حیل بلده سنی حکومتیه پایتخت ایدینمشدر . محمد ابن رشید حاکمیتی آلته کچردکدن صوکره عثمانلی

ایمپراطور لریله ده دوستانه برسیاست تعقیب ایتمشدر . مککشریفه قارشیده ظاهری
بر دوستلق کوسترمشدر .

بارون نولد عربستانده سیاحت ایتدیکی زمانده آشکار بر صورتده توتون
ایچمکه و آوروپا البسه سی طاشیمایه مساعدده اولوندیغنی بیان ایدیور . وهایلر
حقنده اثرلر یازان غرب محرری بو واقعه یی وهابی مذهبنک که وشمه سی اولارق
تلقی ایدیورلر . توتونی تحریم ایدن ومککی استیلا ایتدکلی زمان توتون
ساتیلان دکانلری تخریب ایدن ونارکیلره وارنجیه قادار یارچالیان وهایلرک کندی
وطنلرنده مذهب لر نجیه بدعت تلقی اولنان بوفعلارک آشکار برصوتده ایشله نمه سی
یاخود عمومه کوسترلمدن ارتکاب اولونمه سی شایان قید برواقعه در .

۴

وهابی حکمدارلری وسلاله لری

۱ — ایه سعود سلاله سی

محمد بن سعود	۱۷۵۰ — ۱۷۶۵	راده لریده
عبدالعزیز	۱۷۶۵ — ۱۸۰۳	
سعود	۱۷۶۵ — ۱۸۱۴	
عبدالله	۱۸۱۴ — ۱۸۱۷	(استانبولده اعدام اولونمشدر)
مصرلیلر اداره سنده	۱۸۱۸ — ۱۸۲۰	
ترکی ابن فیصل	۱۸۲۰ — ۱۸۳۴	
فیصل ابن ترکی	۱۸۳۴ — ۱۸۳۸	(برنجی مرتبه)
مصرلیلرک تکرار استیلا سی	۱۸۳۸ — ۱۸۴۳	
ایکنجی مرتبه فیصل	۱۸۴۳ — ۱۸۶۵	
عبدالله ابن فیصل	۱۸۶۵ — ۱۸۷۵	(برنجی مرتبه)
سعود ابن فیصل	۱۸۷۵ — ۱۸۷۷	
عبدالله ابن فیصل	۱۸۷۷ — ۱۸۸۶	

۲ — ابن رشيد سولاسى

عبد ابن عبدالله ۱۸۸۶ — ۱۸۹۷

عبدالعزیز ابن مہتاب ۱۸۹۷ — ۱۹۰۰

ابن سعود سلالہ سی تکرار و ہابی حکومتی باشندہ کچھ شدہ۔ شیمدیکی سلطانلری
بہ عبدالعزیز ابن سعود در . فقط جہاندہ کی قارغشہ لقلر دولایسیلہ و ہابیلرک
وصوک دورده کی تاریخلری ضبط ایدہ مدک .

۵

عربستان چوللرندہ تشکل ایتش و ہابی حکومتہ تابع اہالینک نفوسلری
نمین البہ کوچدر . بونککہ برابر آوروپالیر تخمین برصورتدہ بونلرک عددلری
نیت ایتککہ اوغراشمشدر . و ہابیلر ایجروسندہ بولنش پہلہ دریغہ کورہ و ہابی
حکومتہ تابع بوتون اہالینک نفوسی ۱,۲۱۹,۰۰۰ در . پایتختلری ریاض شہرینک
نفوسی ایہہ اوتوز بیکدر .

پہلہ دریغک نجد ٹولککسندہ ۱۸۶۳دہ سیاحت ایتدیکی واوندن صوکرہ
و ہابیلر ایجروسندہ برچوق تبدلات حاصل اولدینی نظراعتبارہ آلنیرسہ بوحسابک
شیمدیکی وضعیتلریلہ قابل تالیف اولمادینی آکلاشیلابیلر .

عمومیتلہ مرکزى عربستانک نفوسی ۵ میلیون مقدارندہ تخمین اولونور ،
بوعرب چولنک یاریسنک و ہابی حکومتہ تابع اولدینی تخمین ایدیلیرسہ و ہابیلرک
نفوسی ایکی یچق میلیون مقدارندہ اولماسی لازم کلیر . بونککہ برابر عرب چولنک
مرکز لرندن باشقہ یلرلرندہ و ہابیلر موجوددر . مثلاً عربستانک دکز ساحلرندہ
يمن و هندستاندہ ، مصر دہ ، حق آمریقالی برعمرہ کورہ چیندہ و ہابیلر وارددر .
بونلرلہ برابر و ہابیلرک عددی ۳ میلیون اولہرق تخمین اولکہ بیلور .

۶

وہابیلر و آوروپالیر

مرکز لری عربستان چوللرندہ اولوبدہ بوتون اسلام دنیا سنک حق دیندن

انحراف ایتیش اولدیغنی ادعا و بوتون مسلمانلری آغیلردن عد ایدهرک اونلره قارشى ، جهاد مقدس فرضدر ، اعتقادیلر مجاهده و مبارزه میدانر آتیلان و هابیلر حقند کسب معلومات ایتک خصوصند آوروپالیلر بویوک برسنی و غیرت ابراز ایتشلردر. بوتون اسلام دنیاسنی کندیلرینک بر مستملکسنى ایدینه رک اونک بوتون تروتنی کندى یوردلرینه جلب ایدن آوروپالیلرک و هابیلر بوقادار اهمیت و یرمه لری سیاستلری اقتضاسنددر . بو حکومتک عثمانی ایمپراطورلغنک بر پارچه سندن تشکل ایتمه سنى اونک آوروپالیلر نظرند کی اهمیتی زیاده لشدیر مشدر .

ایشته بویکی اسباب دولایسیله آوروپالیلر و هابیلر یوردینه قوشمشلردر. فن سیاست اربابی ده مختلف واسطه لرله و هابیلری تدقیق ایتمشلردر . ایلك دفعه اوله رق و هابیلری تدقیق ایدنلرک بریده عربیاتیجیلرک اک قدمیلرندن **روماسی** در . بو عالم ۱۸۰۹ سنه سنده پارسده طبع اولان بغداد پاشالغی تاریخنک صوکنه و هابیلر حقند بر طاقم نو طار علاوه ایتمشدر . دوساسی نی متعاقب و قتيله حلب شهرى شهیدرلکنده بولنیش **رومسانسى** و هابیلرک منشأ لرندن ۱۸۰۹ سنه سنده قادار اولان تاریخلری یازمشدر . بروقخارد عرب چوللرینه کیدوب و هابیلری بویوک بروقوفله تدقیق ایدرک و هابیلر حقند مفصل بر اثر وجوده کتیر مشدر . بروقخاردک بو اثرندن ملهم اوله رق بر قاج اثر دها تألیف اولومشدر .

۱۸۶۳ سنه سنده چیزویت سیاحی **پادریف** و ۱۸۶۵ سنه سنده انکلیر بیکدا شیلرندن **لیبریزه للى** و هابی یوردینه کلوب تدقیقاتده بولونمشلر و هرایکی سیاحت و تدقیقلری حقند مفصل اثرلر یازمشلردر . پهلای نک بو خصوصده یازمش اولدیغنی اثرى ۲ جلد حالده لوندرده ده ۱۸۶۵ سنه سنده طبع ایدلشدر .

انکلیرلرک ، ایمپراطور اوچنجی ناپولیون طرفدن کوندرلدیکنی تخمین ایتدکلری پهلغه ریفتک اثرى ۱۸۶۶ سنه سنده پارسده طبع اولونمشدر .

صوکرالری بویکی سیاحک کتابلرندن استفاده اوله رق دیگر اثرلر وجوده کتیر یلش و عمومیتله بویکی اثر مأخذ وظیفه سنى کورمشدر .

بونلرک سیاحتلرندن ۱۰ - ۱۵ سنه کچدکدن صوکره آوروپا سیاحلری

بو عرب چوله صیق صیق کلمکه باشلامشردر . (دوانی) ، (بدلفورف) (بیتینگ) لر
بولر جمله سنددر .

آثارعقیقه واقوام سامیه متخصصی وقسماً عربیانجی اولان ئیتینگ وهابی
مملکتنه اقوام سامیه دن قاله اثرلری تدقیق ایتک اوزره . کلمشدر . بو ذات ، بو
سیاحتنه وهابی مملکتنی دولاشمش وشامرانک مرکز اداره سی اولان حیل
بلده سنده کلمشدر .

ئیتینگ سیاحتی ائانسانده ابن رشید اوغللری ابن سعود سلاله سی یقمقله
مشغول ایدیلر . ئیتینگ وهایلر یوردنده شاهی اولدینی بووقمه لردن وعمومیتله
وهایلرک سیاسی ودینی تشکیلاتدن اساسی برصورتده بحث ایتمشدر .

اساساً آلمانیالی اولوبده روس اردوسنده ضابط وصوکره مالیه محاسبه جیسی
اولان بارون (تولد) ده نجد تولکهنده سیاحت ایده رک بوکا دائر یازمش
اولدینی اثرینک مهم برقمحنی [ص ۳ - ۱۴۴] وهابی مذهب وحکومتک
تشکندن ۱۸۹۲ سنه قدر اولان تاریخنه تخصیص ایلمشدر .

تقریباً بارون تولد ایله عینی زمانده سوریه طریقله چول یولدن بغداده
واردن عمانه قادار سیاحتده بولان (بارون آیه خایه) ده فنی وبونکله برابر
صنایع نفیسه نقطه نظرندن مهم اولان اثرینی یارمشدر . بوبارون نجدده بولنامش
ایده سهیل ابن الرارکک وهایلر حقنده یازمش اولدینی اثرندن مکمل برصورتده
استفاده ایده بیلمشدر .

کوستردیکم اثرلردن ماعدا (فره قرومر) و (غامسبور) کبی عالمکرده
وهایلری تدقیق ایتمشدر .

روس ادبیاتنده وهایلر حقنده بر چوق اثرلر موجوددر . (بارونولک)
اسلام سلاله لرنده ، (فریمسکی) نک اسلام تاریخله عربلر تاریخنده ، (بر آقوز
یفره) نک محیط المعارفده ومتعدد بویوک ووافق آنسیقلویه دیلرده ومختلف
مجموعه لرده مثلا (داهی زمان) مجموعه سنک [۱۸۰۷ سنه سنده منتشر نسخه لرنده]
(پترسبورغ خبرلری) نک [۱۸۳۴ سنه سنک ۱۵۸ - ۱۵۹] نومرولو نسخه لرنده

و (قافقاسیہ مجموعہ سی) نك [۱۸۶۹ سنه نك منتشر ۱۳۶ - ۱۳۸ - ۱۳۹
- ۱۴۰ و ۱۴۲] نومرولی نسخه لرندہ و (آوروپا خبرلری مجموعہ سی) نك
[۱۸۱۶ سنه نك منتشر ۲۲۱ و ۱۸۱۹ سنه نك منتشر ۷ - ۸] نجی صایرندہ
وهابیلر حقندہ معلومات ویرلشدر .

بہلنہ ریف و بروقخارد کبی سیاحلرک اثرلرینک ترجمہ لری دہ موجوددر .

۷

اعتقادلری

وهابیلر کندیلری نشریاتہ باشلامہ دن مقدم اونلر حقندہ معلومات الہامیدہ بیلیمک
ایچون ایکی دورلو مأخذ واردی . بری یوقاریدہ ذکر ایتدیکم آوروپا مؤلف
و مؤرخلرینک اثرلری ، دیکری دہ عرب محررلرینک بومذہبہ عائد یازمش اولدقلری
کتاب ورسالہ لردی . وهابیلر حقندہ تبعاتدہ بولنان آوروپا مؤلفلرینک اثرلری
یوقاریدہ تیت اولونمشدر .

عرب مؤرخلرینہ کلجہ اونلر ، مع الاسف ، وهابیلر حقندہ بی طرف بر
تدقیقہ بولنہ مامشلردر . اسلام دنیاسنک هر طرفندہ بوکبی یکی ظہور ایتیش مذہبلر
حقندہ کی نقطہ نظرلر مختلف اولوب اونلر علمی وفنی برطرزدہ تدقیق و تنقید
اولونمامشدر و بومذہب و مسلک لک بشاریت ایچون اک مفید اولانلری بیلہ مختلف
افترا و بہتانلرہ معروض قالمشاردر .

وهابیلرہ عائد اثر وجودہ کتیرہ نلرک بری اونلرک مکہ و مدینہ بی استیلالری
اتناسندہ مکدہ مفتی اولان احمد بن ذینی دخلان در . سوک زمانلردہ ایہ بغدادلی
جیل و اسکندریہ لی عبدالقادر افندیلردر . بونلر وهابیلر حقندہ یازمش اولدقلری
اثرلرندہ علمی وفنی اساسلرک هیچ برینہ رعایت ایتہ مشلر و غرضکارانہ قلم بورتتمشلردر .
ہلہ حجاز قرالی حسینک لسان حالی اولان « القبلة » غزنیہ سی وهابیلر حقندہ
بولہ بیلدیکی افترا و بہتانلری نشر ایتمشدر .

وهابیلر بدوی عرب قیلہ لرندن اولوب هر دورلو وسائط مدنیہ دن اوزاق

بولدقلرندن مذهبیرینی تبلیغ خصوصندہ صوک و قتلرہ قادار مطبوعات واسطہ سیلہ نشر یانندہ بولنامہلردر . فقط سیاسی رقییلری اولان حجاز قرالی حسینک «القبلة» غزہ سندہ کی متوالی افترا و بہتانلری بوبدویلری دہ کندیلرینی مطبوعات واسطہ سیلہ مدافعیہ مجبور ایتیش اولملیدر کہ کچن ۱۳۴۲ ہجری سنہ سندہ وہابی حکومتک سلطان عبدالعزیز آل سعودک امریلہ [الہدیہ السنیہ والتحفہ والوہابیہ التجدیہ] اسندہ مصر دہ بر اثر طبع اولومشدر . بواثر وہابی رئیس لرینک مختلف زمانلردہ ال یازییلہ نشر ایتیش اولدقلری بش رسالہ یی محتویدر . بورسالہ لردہ بومذہبک اساسلری تثبیت ایدلمشدر .

عربستان چوللرندہ یاشامقدہ اولان بوبدوی مؤلفلرک مکہ مفتیلرینہ ودیکر عرب محررلرینہ نظر اعلیٰ اصوللرہ داہار عایتکار داوراندقلری اثرلرندہ کوزو کمکدہ در . وہابی مذہبک مؤسسہ محمد ابن عبدالوہاب ، ترجمہ حالندن آکلاشیلدغہ کورہ ، یکی بردعوا ویکی برفکرلہ میدانہ چیقماہ مشدر . اونک دعوا ایتدیکی فکرلری ابن تیمیہ وابن القیم الجوزیہ ، جریر الطبری وعبدالرحمن الحنبلی کبی عالملر داہا اساسلی وداہا علمی بر صورتدہ دوشونمشدر واثرلرندہ تثبیت ایتشلردر . محمد ابن عبدالوہابیہ بونلرک بوبادہ کی فکرلرینی احیایدرک اسلام دنیاسنی اسلامیتک اورتودوقسیسندن عبارت اولان اساسلرلہ عمل ایتمکہ دعوت ایتیش وفکرلرینی قبول ایتیمہ نلرہ قارشى بالفعل جہاد مقدس اعلان ایتلشدر .

وہابیلرہ کورہ :

۱ — ریوزندہ کی بوتون مسلمانلر قرآن کریم و پیغمبرلرک حدیثلرینی رافترق دین اسلامک شکل اصلیندن رجوع ایتشلردر . وہابیلرک امامی برنجی عبدالعزیز بن محمد بن سعود مشہور رسالہ سندہ : « بزوہابیلر ہر کسی آنحق قرآن ایلہ عمل ایتمکہ دعوت ایدیورز . زیرا قرآن بصیرت کوزیلہ نظر ایدہ نلر ایچون کافیدر (۱) » دیور .

۲ — قرآنی پیغمبر و اصحابی دورندہ کی طرز دہ ، تاویلر و تفسیررہ اولدینی

(۱) برنجی عبدالعزیزک تالیف ایتیش اولدینی رسالہ نک ۸ نجی صحیفہ سندہ .

کې آ کلامی لازمدر . وهابیلره کوره آیتلری وحیدلرک ظاهرینی آ کلامی
بر فرض اولدیفندن « الله عرش اوزرنده کاشندر » (۱) و اللہک ایکی « قوی »
(۲) و « یوزی » (۳) و « کوزی » (۴) وارددر . فقط اونلر بزمکی کبی جسمانی
دکلدلرلر . قرآنده کی بوکابکزردیکر آیتلرده وهابیلره کوره ظاهرینجه آ کلاش مالیدرلر .
یو ، یکی برفکر دکل . اهل السنه والجماعه مذهبده کیلر طرفندن ، اعتقادیات
یابنده کی فکرلری ، اسلامک اورتودوقیسی اوله رق قبول ایدیلن ابوالحسن الاشعری
بونی جوق زمان اول سویلمش و بزیچوق مسلمان طرفندن ده قبول اولومشدر .
اسلام حکما وفلاسفسی ایسه بوکبی آیت وحیدلری کلام کتابلرنده تفصیلانیه
ذکر ایدلمش طرزده تأویل وتفسیر ایتکده درلر .

۳ — بنی بشر ایچون بر تا کریدن باشقه یاردیمچی ، شفاعتی ومقصدلره
ایرشدیریچی یوقدر . بناءً علیه قولک هر نوع عبادتی آنجق برتا کری یه اولمالیدر .
وتا کریدن باشقه سنی وسیله و واسطه اتخاذا ایتمه لیدر . برتا کریدن باشقه سنی وسیله
و واسطه اتخاذا ایتک شرکدر — واسطه ایدن کیمسه اولدیریلور .

پیغمبر آنجق تا کرینک اذنیله موحد ومؤمن اوله رق وفات واوکا اطاعت
ایدن قوللر حقنده شفاعت استیه بیلور . تا کرینک بویوردقلرینی برینه کتیرمه ن
اهل شقاوت ایچون شفاعت یوقدر . تا کری ، امرینه اطاعت ایتمه نلر حقنده
شفاعت دیلمک خصوصنده پیغمبرینه اذن و یرمه جکدر .

وهابیلر ایسته بونقطه نظر دن مطلق شفاعتک وقوع بولاجنه ایمان ایدملری
اهل شرک اهل شرکدن عد ایده رلر .

۴ — بر مسلمانک دیکری ایچون دطاده بولنماسی حقنده حدیثلر وارد ایه ده
بو آنجق حیاته اولانلرینه خاصدر . اولمش آدملردن دعا ایتمه مک وهابیلره
کوره شرکدر .

(۱) ان الله على العرش استوی .

(۲) لما خلقت بیدی . بل یداه مبسوطان .

(۳) ویبقی وجه ربک ذوالجلال والاکرام .

(۴) ان الله بصیر بالعباد .

(۵) ابن تیمیةک « المنهاج » نام اثری ، مصر طبعی .

۵ — مسلمانلر ايجروسنده معروف اولان طرزده مقبره لری زیارت ایتک دخی شرکدر . حدیثلرده تصریح اولوندیغه کوره پیغمبر اولو دفن اولندقدن سوکره قبری باشنده آیاق اوزری اوله رق : « بو کیمسه ایچون تا کریدن رحمت استیکز ، چونکه اوسزدن بونی بکلیور . ومقبره لردن کچرکن » سزلربزدن اول دنیای ترک ایتدیکز ، بزده سزی تعقیب ایده جکز . « دیوردی . سنه موافق زیارت بو طرزده اولدیغندن اولولردن یاردیم ایسته مک واستمداد ایتک وهاييلره کوره تا کریه شریک قاتق اولدیغندن کفردر . قهرلر اوزرینه اوطوروب قرآن اوقومقده بویوک برکناهدر .

۶ — قبرستانلرده مسجدلر بنا ایتک ومقبره لری مسجد اتخاذا ایتک بومذهب نظرنده بویوک برشرکدر [۱] . بوندن دولای وهاييلر استیلا ایتدکلری یرلرده کی مقبره لری وبوقیل مسجدلری تخریب ایتکده درلر .

۷ — سفردن عودت ایتش ویاخود اوزاقلردن کلش کیمسه لره پیغمبرقبرینی آیاق اوزره سلام ویرمک ودعا ایتک صورتیله زیارت ایتک جائز ایسه ده اوندن معاونت ایسته مک واوئی وسیله اتخاذا ایتک ، آم وزارله زیارت ایتک شرکدر [۲] .

۸ — تا کری بی توحید ، اوکا صمیمی اوله رق محبت وهرنوع عبادتی اوکا تخصیص ایتک واوکا استناد ایتک ، آنجق تا کری به دعا وهر خیر و شرک آنجق تا کریدن اولدیغه اعتقاد واوکا اطاعتله وهر شرک علامتدن اوئی تنزیه ایتک ایله اولور [۳] .

۹ — شرک بویوک و کوچوک اولق اوزره ایکی به منقسمدر . بویوک شرک ، تا کری به شرک قاتمقدر . کوچوک شرک ایسه ریا و نفاق وآللهدن باشقەسی نامنه عین ایتک کبی شیلردر .

۱۰ — مقبره لرده عمارتلر یامق ، تربلر اوزرینه بایراقلر چکمک ، قبرلری

[۱] الهدایة السنیة . ص ۱۴ .

[۲] عین اثر . ص ۱۳ - ۱۴ .

[۳] ص ۱۵ - ۱۶ .

لامب کبی شیلرله تنویر ایتک، اولولره نذر ایتک، «یا فلان!» دییه اسمنی جاغیرمدی
اشماد ایتک برکناه و تا کری به شرک قاتمقدر [۱].

۱۱ — وهابیلره کوره ایمان ای ایشلرله آرتار و فنا ایشلر سیله اکیلور.

۱۲ — انسان آغزی ایله شهادت کله سنی او قومقله مسلمان بولماز. مسلمان
اولق ایچون تصدیق و عمل لازمدر [۲].

۱۳ — غیر مشروع بر طرزه مقبره لری زیارت ایدنلر، محمد ابن عبدالوهابک
تعبیرنجه قبرلره عبادت ایدنلردن اولوب نماز، اوروج و دیگر عبادتلری اجرا
ایتمه لرده مؤمن صایلمازلر، مشرکدرلر [۳].

۱۴ — طریقت و تصوف، اونلرک خلوتلری وسنه مخالف اولان ذکرلری
هپسی بدعتدر، ضلالتدر [۴].

۱۵ — پیغمبرک حدیثی و سنتی بر فقیه و یاخود بر مذهب عالمک سوزیه
ترک اولونماز.

۱۶ — بزموحدلر [وهابیلر] دشمنلرمزله [وهابی مذهبیه انتساب ایتمه یئرله]
آنحقی عبادت و اعتقاد یانه عائد مسئله لر حقنده منازعه ایدرز. اجتهاده دائر مسئله لره
آرامزده اختلاف یوقدر [۵].

۱۷ — عمومیتله دینی ایشلرده، از جمله قضا و قدر مسئله لرنده مناظره ایتک
وسیلرینی آرامق وهابیلره کوره جائز دکلددر. بوکبی دینی ایشلرده پیغمبرک
حدیثلرینه مراجعت لازمدر.

۱۸ — هر درلو بدعتدن ضائقق الزمدر.

۱۹ — قبرلری زیارته، اولیا و پیغمبرلری وسیله و واسطه اتخاذا ایتکک آشوب
ایدن کتابلر (روض الریاحین کیلر) و (اونلرجه قرائتی حرام اولان) منطق
کتابلری احراق اولتورلر.

[۱] ص ۲۹ - ۴۲.

[۲] مذهبک مؤسسای ابن عبدالوهاب رساله سی. ص ۳۳.

[۳] عین اثر. ص ۳۳.

[۴] ص ۳۴.

[۵] برنجی عبدالعزیزک رساله سی. ص ۶.

- ۲۰ — بومذهبده صنف یوقدر. پیغمبر سلاله سنک بیله دیکر لرندن مابه الامتیازی یوقدر. انسانلر آنجیق علم، فضیلت و تقوا ایله تمیز ایدرلر .
- ۲۱ — کبر و غروری، ریا و نفاقى موجب اولان هر شی منوعدر . بوجمله دن آکیلک، اولولرک الیرینی اویمک ده جائز دکدر .
- ۲۲ — پیغمبر و ولیلردن استمداد ایتمک شرکدر، بوکی کسه لر اولدیریلورلر .
- ۲۳ — تسبیح قوللامق بدعتدر .
- ۲۴ — چالغی کی ملاحی حرامدر .
- ۲۵ — وهابی مذهبک اساسلری تبلیغ اولونوب ده اوکا رعایت ایتیلرله محاربه واجبدر .

- ۲۶ — ابن تیمیه و ابن القیم الجوزیه اثرلری اک عزیز کتابلردر .
- ۲۷ — توتون، خشخاش کی مکيفات حرامدر . [۱]
- ۲۸ — وهابیلر فروعه ده — معاملات و سائر ده امام احمد بن حنبل مذهبله عمل ایدرلر .

ایشته وهابی مذهبک دیکر مذهبلردن فرقی شوماده لریله در .
برنجی عبدالعزیزک دیدیکی کی عبادات و اعتقادیاته عائد مسئله لر دن باشقه سنده دیکر مسلمانلردن فرقلری یوقدر .

وهابی مذهبک تأسسندن سوکره اسلام عالمده برطاقم یکی مذهبیلر دوغمشدر .
بابیلر، احمدیلر و احمدیلردن تفرع ایتیش تذکره جمعی و دیکر مذهبیلر وارد .
سوسی مذهبی ده وهابی مذهب یاقین بر مذهبدر .

شیخ جمال الدین افغانی و شیخ محمد عبده لرك تلغین و نشر ایتیش اولدقلری فکرلرایسه بومذهبیلرک اک متکامل برشکلیدر. ایدل — اورال تورکلری ایچرو سنده محمد عبده لرك تلغین ایتیش اولدقلری فکرلرك دولتچیلک و سیاسته تعلق ایتیلری دها کنیش بر ساحه ده میدان قونولمشدر .

[۱] ۲۸-۱۷ رقلرله کوسترلش بوماده لر مضرده ۱۳۴۳ سنه سنده مطبوع « الهدیه النبیه و التحفة الوهابیه » نام اثر دن القباس اولونمشدر .

ديگر طرفدن اسلام دنيا سنده دینسزلك مفكوره سی ده کنیش بر ساحده
انتشار ایتکده در . بوندن آکلاشیلدیغه کوره اسلام عالمی دینی جهتدن تمامیه بر
اختلال ایجروسده بولونمقده در . بودینی اختلالک تاریخی ، اجتماعی و سیاسی بر
چوق سییلری وارد در .

بوتخیلیمزدن آکلاشیله جغه کوره وهابی مذهبی بوقیل مذهبیرک واسلامیتده کی
دیگر بر چوق مذهبیرک متکامل رشکلی دکلدرد . بالعکس بومذهب شیمدیکی عصره واجتماعی
اساسلره استناد ایتمین عکس حرکتی بر مذهبدر . وهابیرک مابه الامتياز لری ایه
کندی دوشونجه لری سلاح قوتیه ساحه تطبیقه کیرمکه اوغراشالری وتثبت
شخصیلرینک دیگر لرینه نسبتله بویوکلکیدر . بومذهبک عربستان کبی مدنیت
واجتماعیتده پک ابتدائی بروضعیتده اولان برئولکده ده آز چوق اهمیت وارسده
عرب چولنک طیشاروسنده جائز اهمیت برتأثیر اجرا ایده میه جکدر . اجتماعی
مدنی وعصری اساسلره استناد ایتمین بومذهبک بوکونکی مدنی واجتماعی بویوک
مبارزه لرده مغلوب اوله جفی قطعیدر .

— پتدی —

ذاکر قادری